

Отримано: 15 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 7 березня 2019 р.

Прийнято до друку: 11 березня 2019 р.

e-mail: ira197104@rambler.ru

lis-enko@bigmir.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-5(73)-273-276

УДК 378.6:62.016:811.161.2

Наумова Ірина Петрівна,

старший викладач, Національний аерокосмічний університет ім. Н. С. Жуковського, «Харківський авіаційний інститут»

Лисенко Наталя Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент, Національний фармацевтичний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ РОСІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ ЯК ІНОЗЕМНИХ. ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО

У статті узагальнено досвід роботи викладачів кафедр документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» та українознавства та латинської мови Національного фармацевтичного університету, скерованої на забезпечення наукової комунікативної компетентності та підготовки іноземних студентів до написання і захисту наукової роботи мовою навчання. Наведено вимоги та приклади завдань для синхронної та асинхронної дискусії у межах дистанційного курсу.

Ключові слова: комунікативна компетентність, дистанційний курс, вебінар, форум, російська та українська мови як іноземні.

Iryna Naumova,

senior lecturer, M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University, "Kharkiv Aviation Institute"

Natalia Lysenko,

PhD, Assistant Professor, National University of Pharmacy

PROVIDING THE SCIENTIFIC COMMUNICATIVE COMPETENCE WHEN STUDYING UKRAINIAN AND RUSSIAN AS FOREIGN LANGUAGES: TRADITIONS AND NOVATIONS

The article generalizes the experience of the lecturers of the Documents Science and Ukrainian Language department of M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» and Ukrainian Studies and Latin of National University of Pharmacy directed to providing the scientific communicative competence and preparing the foreign students for writing and defending the research work in the language of study (Russian or Ukrainian). There are described the in-class study discussions conducted by the teacher for participating in which the student preliminary prepares the monologue speech by the non-adapted specialized text in Russian. The examples of the assignments for the synchronous and asynchronous discussion are given within the distant course of Ukrainian as a foreign language including forums, chats and webinars at the different stages of this course of study, which generalizes the experience of using it in the structure of distance course to improve the level of linguistic competence and the skills of participation in the scientific discussions. The comparative characteristics of using the webinars and forums has been held. The standards for holding the study webinars have been specified. The examples show the subjects of webinars proposed for the course indicating the positive and negative features of using of the discussion form as webinar, giving practical advices concerning the webinars provided in the study of Ukrainian and Russian as the foreign languages.

Key words: communicative competence, distance course, webinar, forum, Russian and Ukrainian as foreign languages.

Сучасна Україна гостинно запрошує іноземних абітурієнтів для отримання якісної освіти європейського рівня. Щороку численний контингент таких студентів розпочинає навчання на підготовчих відділеннях Львова, Запоріжжя, Івано-Франківська, Тернополя, Києва, Сум та Харкова українською чи російською мовою. Становлення молодого фахівця-іноземця неможливе без досягнення високого рівня володіння мовою навчання. Відповідно для студентів старших курсів та магістрантів постає проблема досягнення мовної компетентності, достатньої не тільки для різних видів репродуктивної роботи з текстом, побудови стислого власного висловлювання, а написання повноцінної наукової роботи і прилюдного її захисту.

Наразі над створенням відповідної науково-методичної літератури працюють такі вітчизняні фахівці, як І. Жогіна, В. Рубцова, Т. Суханова, Т. Крисенко, О. Кучеренко, О. Тростинська, Є. Голованенко, Т. Дегтярьова, Г. Дядченко та ін.

Численні посібники для іноземців 3-го (у деяких ВНЗ – 4-го) курсів містять вправи, розраховані на ознайомлювальне читання, підготовку монологу-повідомлення, продуктивних та репродуктивних рефератів-оглядів тощо. Завдань із темами для обговорення, метою якого повинне стати моделювання «живої» наукової дискусії зазвичай не пропонується, що і доводить актуальність нашої роботи.

Метою нашої статті є узагальнення практичного досвіду викладачів кафедр документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. Н. С. Жуковського й українознавства та латинської мови Національного фармацевтичного університету щодо підготовки та проведення навчальної наукової дискусії.

У НАУ студенти-іноземці вивчають російську мову 4 роки, також існує спецкурс для магістрів. За цей час досягається достатня мовна компетентність не тільки для побутового розмовного спілкування (чому сприяє мовне середовище Харківщини), а й для самостійної репродуктивної роботи з науковим текстом.

Уважається, що 4,5 роки – достатній термін, для опанування мови навчання студентами-іноземцями. Також здобувачі вищої освіти готуються до самостійної наукової діяльності, опановуючи фахові предмети. На жаль, реальна ситуація відрізняється від запланованої: викладачі спеціальних дисциплін не приділяють уваги подальшому розвитку навичок наукової комунікації, спілкування з аудиторією зводиться до питань «зрозуміли/не зрозуміли», що, у свою чергу, призводить у по-

дальшому до написання або компілятивних досліджень, або до подання на захист магістерських робіт, авторство яких є сумнівним.

Саме тому на заняттях з російської мови як іноземної у НАУ студентам 3-4 курсів пропонується узяти участь у навчальних дискусіях. Зазвичай попередня підготовка триває 1 заняття і складається із роботи з термінами (за потреби – їх морфемним аналізом), синтаксичною специфікою тексту (обираються теми, стосовно яких потенційно може виникнути дискусія). Домашнє завдання – підготувати монологічне висловлювання за неадаптованим фаховим текстом та 5-7 питань до нього. На наступному занятті відбувається керована дискусія. Обирається доповідач (можливо, два доповідачі, якщо існують дві протилежні концепції щодо обговорюваного питання). Зазвичай виникає кілька груп однодумців (за умови належної мотивації), далі – триває обговорення. Викладач слідкує за тим, щоб у дискусії брали участь не тільки лідери, а й усі присутні студенти, а також за коректністю висловлювань, виправляючи помилки, змушуючи студентів обґрунтовувати свої твердження. Робота кожного учасника оцінюється з урахуванням активності, стилістичної бездоганності заздалегідь підготовлених тез та висловлювань-експромтів.

У викладачів НФаУ ще немає досвіду роботи з «очними» іноземними студентами, які б опанували українську мову, починаючи від елементарного рівня і поступово досягаючи В1-В2. Проте колектив кафедри українознавства та латинської мови брав участь у 4-річному експерименті із запровадження дистанційного вивчення української мови студентами з Республіки Польща (на курс зараховувалися тільки слухачі з базовим рівнем української мови) у 2014–2017 рр. За планом для вивчення української мови відводилося 12 тижнів на першому курсі (уважалося, що студент працює з курсом 4 години на тиждень) та по 6 тижнів з 2 до 4 курсу. Оскільки одночасно студент вивчає 5-7 дисциплін, зазначена кількість годин є, з одного боку, необтяжливою, адже для дистанційного курсу доступність виконання завдань та адекватність вимог – передумова позитивного результату в навчанні, з іншого – цілком достатньою для опанування матеріалу. Переважна більшість студентів вільно розмовляла на побутовому рівні, маючи середню спеціальну освіту, розуміла матеріал лекцій з фахових дисциплін, але мала значні проблеми при формулюванні власного висловлювання українською при обговоренні тем, пов'язаних із професійною діяльністю.

Неоціненну роль у системі дистанційного навчання відіграє саме комунікативний компонент, що реалізується через такі елементи курсу, як форуми, чати та вебінари. Основна мета таких завдань – удосконалити вміння аргументувати власне висловлювання, зокрема під час участі в науковій дискусії.

Навчальні форуми у дистанційному курсі (ДК) для студентів 3-4 року навчання передбачають обговорення дискусійних проблем із фахової тематики. У ДК, призначеному для вивчення мови іноземцями, організація спілкування є одним із провідних завдань, оскільки без щоденної мовної практики при перебуванні в іншому мовному середовищі досягти позитивних результатів доволі складно. Для проведення навчання тьютор може використовувати різні форми асинхронного (форум) і синхронного (вебінар) спілкування, найкращою формою якого, на наш погляд є дебати (за В. Кухаренком) [3]. Викладач вибирає професійно орієнтований текст. Наявність наукової проблеми зазвичай дозволяє сформувати декілька груп «слухачі за» та «слухачі проти». Такі дебати легко керуються, використовуються у проблемно-орієнтованому навчанні, можуть використовувати як синхронний, так і асинхронний режими для свого проведення [3].

Ми у ДК для польських студентів використовували тільки форму дебатов. Слід зазначити, що під час спілкування в групах неодмінно виокремлюються «лідери» і «мовчуні», а наша мета була залучити до комунікації всіх.

В. Кухаренко зазначає, що аналогічна ситуація виникає і в групах, де немає жодного мовного бар'єру: «У дискусії бере участь не більше третини групи, але в той же час інша частина групи, пасивно беручи участь в обговоренні, змушена приймати ту або іншу точку зору. Таким чином, дискусія йде на користь усій групі, формуючи визначені образи і прив'язки у студентів. Треба, однак, підготувати додаткові питання особисто для «мовчунів», щоб перевірити їхню готовність до спілкування в разі необхідності» [3].

Зрозуміло, що це набагато легше досягти в аудиторії чи під час вебінару. В асинхронного спілкування є свої переваги – тьютор встигає виправляти стилістичні огріхи опонентів і мотивує «мовчунів» запитаннями.

Але при такому типі дискусії постає проблема встановлення авторства повідомлень, бо не завжди у тьютора є час і можливість перевірити «на плагіат» роботи студентів, вивчаючи не тільки український, а ще й польський контент (враховувати слід також наявність в арсеналі студентів on-line перекладачів). Однак синхронне спілкування у ДК передбачає специфічні вимоги до технічного забезпечення та суворі обмеження в часі для проведення дискусії.

Відповідно, спираючись на власний досвід, можемо виокремити кілька обов'язкових передумов до проведення якісної дистанційної дискусії:

1. Актуальність тематики для всіх членів групи. Питання, що виносяться для обговорення, повинні цікавими, актуальними, можливо, навіть трохи провокативними, адже тільки такі тези можуть викликати жваве обговорення. Для виникнення повноцінної дискусії бажано обирати проблемні питання, на які не існує простої (позитивної чи негативної відповіді). Наприклад, урахувавши фахові інтереси наших студентів, на обговорення після опрацювання лексичного матеріалу (наводився в курсі) ми вносили такі теми: «Орфанні хвороби: вирок чи шанс на життя?», «Корупція у фармацевтичній галузі», «Загрози самолікування».

На жаль, нами не була врахована специфіка законодавства наших країн у фармацевтичній галузі та рекламі. На державному рівні в Україні спроби врегулювати сферу реклами фармпрепаратів виглядають недостатньо послідовними. Для наших студентів-фармацевтів, а вони уже працювали за фахом у Польщі, така ситуація є незрозумілою. Під час дискусії учасники не сперечалися, неконтрольований продаж антибіотиків одностайно засуджувався. Відповідно, виокремилася тільки група «слухачі проти». Урахувавши негативний досвід, ми намагалися обирати багатоаспектні теми, щоб мати змогу «перемкнути» увагу студентів для поживлення обговорення.

Наприклад, під час наступного вебінару нашим студентам була запропонована схема дискусії, у якій виділялося основне та додаткове питання. Готуючись до обговорення, студент самостійно опрацьовував матеріал трьох фахових неадаптованих статей (посилання наводяться у курсі), заздалегідь формував тези «за» (тези «проти» були сформульовані викладачем). Проте, безперечно, мав право вільно відстоювати свою думку щодо обговорюваних питань.

СХЕМА ДИСКУСІЇ

Основне питання

ГМО-ТА-ГЛО—ЗАГРОЗА-МАЙБУТНЬОМУ-ЛЮДСТВА-ЧИ-ШЛЯХ-ДО-РОЗВ'ЯЗАННЯ-БАГАТЬОХ-МЕДИЧНИХ-ТА-СОЦІАЛЬНИХ-ПРОБЛЕМ?

Додаткове питання

- Чи можна не враховувати ризик від застосування ГД, зважаючи на потенційні результати?

Тези «за» ..... Тези «проти»

	1) потенційна патогенність ГЛО;
	2) потенційна токсичність ГЛО і нових продуктів харчування;
	3) потенційна алергенність ГЛО і нових продуктів харчування;
	4) можливість горизонтального переносу генів стійкості до антибіотиків від ГЛО патогенної мікрофлори шлунково-кишкового тракту людини тощо

Мал. 1. Схема дискусії на тему «Етичні проблеми генно-інженерних технологій»

Результатом нашої роботи стала плідна і, сподіваємося, цікава дискусія.

2. **Чіткість вимог до повідомлень (при асинхронному спілкуванні).** Наприклад, обсяг висловлювань не повинен перебільшувати 200 знаків, кожен учасник дискусії складає 1 розгорнуто повідомлення і коментує не менше п'яти повідомлень від інших. Також слід попередити студентів про перевірку текстів на наявність помилок та плагіату.

3. **Простіша увага і ретельна підготовка з боку тьютора.**

4. **Наявність картки-опори, розміщеної у курсі заздалегідь.** Оформлення матеріалів повинно стати додатковим мотиватором. Звичайно, не всі студенти візуали, але матеріал повинен бити приємним та зручним для сприйняття.

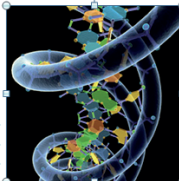
↓ **ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ГЕНО-ІНЖЕНЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ. ГМО-ТА-ГЛО—ЗАГРОЗА-МАЙБУТНЬОМУ-ЛЮДСТВА-ЧИ-ШЛЯХ-ДО-РОЗВ'ЯЗАННЯ-БАГАТЬОХ-МЕДИЧНИХ-ТА-СОЦІАЛЬНИХ-ПРОБЛЕМ?**

Останні роки ХХ століття характеризувалися бурхливим розвитком біотехнологій, заснованих на досягненнях молекулярної біології та генетики. Завдяки розробці методів виділення спадкового матеріалу (ДНК), його вивченню (ідентифікації послідовностей, що кодують певні гени), створенню його нових комбінацій за допомогою маніпуляцій, здійснюваних поза клітиною, і перенесенню цих нових генетичних конструкцій в живі організми з'явилася можливість створювати нові сорти рослин, породи тварин, штамми мікроорганізмів, що володіють корисними ознаками, які неможливо відібрати за допомогою традиційної селекції.

Створено нові, більш ефективні лікарські препарати, здатні лікувати раніше невиліковні хвороби. Сьогодні трансгенні сорти сільськогосподарських культур, стійкі до гербіцидів, вірусів, комах-шкідників, несприятливих факторів середовища (холод, спека, посуха, засолення ґрунтів), з поліпшеними якісними характеристиками (покращений склад білків, вуглеводів, рослинного масла) займають посівні площі, що перевищують 100 млн. гектарів. Продукти харчування, виготовлені з таких сортів, тепер уже не рідкість на прилавках магазинів багатьох країн світу.

Завдання:

1. → З'ясуйте значення термінів (абревіатур): генно-інженерні технології, ДНК, ГМО, ГЛО.
2. → Підготувати повідомлення за одним з таких питань:
- ✓ → виробництво штучного інсуліну;
- ✓ → виробництво трансгенних медичних препаратів.

Мал. 2 Картка-опора для проведення вебінару на тему «Етичні проблеми генно-інженерних технологій»

5. **Своєчасна та адекватна оцінка роботи кожного учасника дискусії.** Щоразу тьютор зазначає внесок кожного дописувача та висловлює подяку всім членам групи за участь, щоб у кожного із студентів залишалося почуття задоволення від участі і була збережена ділова, доброзичлива атмосфера, попри наявність діаметрально протилежних поглядів на обговорювану проблему поглядів.

6. **Обмежена кількість учасників.** Найкраще такі on-line дискусії проходять у групах до 10 осіб. Оптимальна тривалість – до 45 хвилин. Відповідно, якщо в курсі працює кілька стандартних груп по 30 осіб, їх на час проведення вебінару доцільно було б розділити.

7. **Технічне забезпечення процесу дискусії:** потужний Інтернет-зв'язок, якісна відеокамера і мікрофон (НФаУ має кілька спеціально обладнаних студій для проведення занять on-laine), канал на YouTube, програмне забезпечення для конференцій Google Hangouts тощо.

Отже, участь у навчальних дискусіях (аудиторних і дистанційних) позитивно впливає на формування мовної наукової компетентності студентів, надає впевненості у власних ораторських здібностях, що неодмінно допоможе під час ненавчальних дискусій, водночас стимулює, організує студента, а викладачу допомагає виявити реальний рівень мовленнєвої компетентності.

У Національному фармацевтичному університеті 2019-2020 навчального року очікують на абітурієнтів-іноземців, що навчатимуться українською. Відповідно, набутий досвід буде застосовано вже під час очних дискусій.

Література:

1. Жогіна І. Українська мова для студентів-іноземців: науковий стиль мовлення. Київ: КНЕУ, 2010. 72 с.
2. Крысенко Т. О преподавании научной терминологии на занятиях по РКИ (продвинутый этап обучения). URL: <http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/15157/1/53-58.pdf>
3. Кухаренко В. Матеріали дистанційного курсу «Практикум тьютора». URL : <http://dl.khpi.edu.ua/mod/book/view.php?id=376&chapterid=102>
4. Лебединский С. И., Гербик Л. Ф. Методика преподавания русского языка как иностранного : учебное пособие. Минск, 2011. 309 с.
5. Лисенко Н. О. Застосування вебінарів при дистанційному вивченні української мови як іноземної. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. URL:
6. Лисенко Н. О. Значення комунікативної складової при дистанційному викладанні мовних дисциплін. *Молодий вчений*. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.3/30.pdf>
7. Російська мова як іноземна (російськомовна форма навчання). Типова програма навчальної дисципліни для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я» / Є. І. Гейченко, Л. І. Васецька, Н. М. Філянкіна, С. А. Краснікова, С. М. Луцак. Київ, 2016. 117 с.
8. Технологія створення дистанційного курсу : навчальний посібник / за ред. М. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум, 2008. 324 с.